

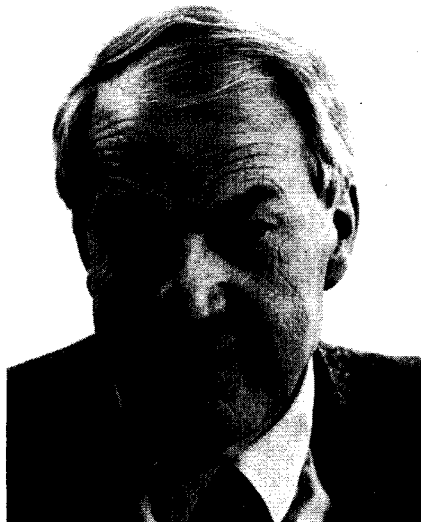
De vruchten en de boom

Aan de vruchten kent men de boom. Het lijkt wel eens of leuke onderzoeken met sprekende resultaten zijn voorbehouden aan de twee grote traditionele scholen van de experimentele en niet-experimentele wetenschappen. In de daartussen gelegen zompige methodologische moerassen van de maatschappijwetenschappen, willen zij in ieder geval slecht gedijen. Voor de verandering prikkel ik de afgunst van lezers met een onderzoekende geest deze keer niet met anekdotes uit het laboratorium van professor Sickbock, maar met een voorbeeld uit de geschiedschrijving. Dit vak is zo weinig experimenteel dat zelfs gedachtenexperimenten er taboe zijn. Des te ingenieuzer zijn de methoden van reconstructie waarmee men de onbeschreven contouren van het verleden oproept uit de sporen die het heeft nagelaten.

Aan de vruchten kent men de boom. Een bekend voorbeeld is het onderzoek naar de stemming onder de bevolking tijdens de bezetting, afgelezen aan de geboortecijfers van negen maanden later. Niet minder treffend is het werk van De Vries, die op de gedachte kwam dat uit bewaarde gegevens over de stremming wegens ijsgang van de trekschuit tussen Leiden en Haarlem valt af te leiden hoe streng de winters in de zeventiende eeuw waren. Opnieuw meet men de oorzaak aan zijn gevolgen, maar deze omwisseling roept veel meer statistische problemen op dan de vorige. Dezelfde problemen duiken dan weer op bij pogingen de gezondheid van de mens vast te stellen aan de hand van zowel waarneembare oorzaken als van uiterlijke gevolgen, zoals Van de Ven in ons land heeft gedaan.

Van bevriende zijde ontving ik onlangs een exemplaar van het *Economisch- en sociaal historisch jaarboek* voor 1988¹, waarin een nieuw en onverwacht gebruik wordt gemaakt van gegevens over de lichaamslengte van recruten, in casu van de Nederlandse lotelingen uit

J.S. Cramer

de negentiende eeuw. Vanouds is een normaal of groot postuur de voornaamste eis van geschiktheid voor de krijgsmacht. Er gaat een afschrikwekkende werking uit van een parade met rijen precies even lange grenadiers, omdat het lijkt alsof het er meer zijn. Bovendien levert gelijke lengte een besparing op bij de vervaardiging van uniformen, kazematten, en van jachtvliegtuigen met een schietstoel erin. Dit heeft een schat aan gegevens opgeleverd over de lichaamslengte, overigens een vrij lastig meetbare variabele, die afhankelijk is van de tijd van de dag. Desondanks kon Quetelet al in het begin van de negentiende eeuw uit de statistieken afleiden hoeveel Franse recruten zich lieten afkeuren door op het juiste ogenblik even in elkaar te duiken of de rug te strekken.

In het *Jaarboek* gebruiken Brinkman, Drukker en Slot de lengte van de lotelingen om het verloop van het reële nationale inkomen per hoofd gedurende de voorafgaande twintig jaren te schatten. Zo zou men ook de afwisseling van groei- en schrale jaren kunnen aflezen van de dikte van boomstammen van bekende leeftijd, zelfs zonder ze door te zagen om de jaarringen te bekijken. Het onderzoek is met kennelijk en aanstekelijk ple-

zier verricht, het overtuigt door de combinatie van fysiologische en econometrische kennis, het verbluft door de fraaie uitkomsten, en het levert een interessant resultaat op in de vorm van nieuwe ramingen van het nationale inkomen per hoofd voor de jaren 1845–1900. Deze cijfers vertonen onverwacht sterke jaarlijkse fluctuaties, bovenop een duidelijke conjuncturele schommeling rond de trendmatige groei. Van 1850 tot 1900 neemt het nationaal inkomen per hoofd toe van circa 200 tot 350 gulden van 1900/10, of met gemiddeld 1,1% per jaar, maar er zijn perioden met groeivoeten van 5% en meer, afgewisseld door lange intervallen van stagnatie.

De schrijvers beloven ons nog meer avonturen in het verdere verleden, en ik moet zeggen dat ik er verlangend naar uitzie. Kritische kanttekeningen laat ik achterwege, omdat te veel lezers het *Jaarboek* niet binnen handbereik hebben liggen. Als daar verandering in komt doordat men mijn mening wantrouwt, zal ik er niet rouwig om zijn.

J.S. Cramer

1. H.J. Brinkman, J.W. Drukker en B. Slot, Lichaamslengte en reëel inkomen, in: *Economisch en sociaal-historisch jaarboek*, deel 51, Nederlands Economisch Historisch Archief, Amsterdam, 1988, blz. 35-79.